

Willem Arondéuslezing

‘Zeg de mensen dat homoseksuelen niet per definitie zwakkelingen zijn.’

Dit waren de laatste woorden die Willem Arondéus naar het schijnt uitsprak tegen zijn advocate vlak voor zijn executie.

Een kunstenaar, een verzetsstrijder, die op het punt van afscheid nemen van het leven de wereld wilde laten weten: ik ben dan wel homoseksueel.. maar geen zwakkeling.

In deze zin ligt een heel leven besloten.. Van beelden die anderen op je plakken en het weigeren je te conformeren aan dat beeld. Tot aan je laatste snik. In deze zin ligt voor mij het beeld besloten van een mens die leefde met het besef dat hij anders was en onbevreesd en openlijk voor zijn geaardheid uitkwam.

Parresia

Willem Arondéus was een Parresiastes: een waarheidsspreker, en beoefende parresias, de waarheid spreken met gevaar voor eigen welzijn.

De waarheid verkondigen, over zichzelf en zijn geaardheid bijvoorbeeld, op een manier die moed vergt.

Die tegen de gangbare normen, waarden en opvattingen ingaat.

De afgelopen dagen werd mij in interviews vaak gevraagd wat de overeenkomst zou zijn tussen Willem Arondéus en mijzelf. Ik houd er niet van mijzelf met anderen te vergelijken en in deze situatie zijn dat heel grote schoenen om te vullen.

Want een ding weten we zeker, in een tijd dat de rest van het land in angst, verwarring, haat of lethargie zat, was hij, met anderen, wakker. Helder. Ondernam actie die hij met zijn leven heeft moeten bekopen.

Er is geen absolute waarheid.

Maar er is absoluut de waarheid van het moment.

Waarin Willem Arondéus ons is voorgegaan, is dat hij de oorlog heeft meegemaakt en heeft mogen ervaren uit wat voor hout hij was gesneden.

Je verzetten. Opkomen voor anderen. De man van het verzet.

Maar waarin ik mij herken in Willem Arondéus is de wens tot waarheidsspreken.

Parresias is geen leuk idee, geen leuke bijkomstigheid om eens een keer uit te proberen, geen hobby die je vrijblijvend kunt beoefenen.

Het is niet voor de goede sier.

Het is niet bedoeld om je ego op te blazen, je gelijk te halen, de oorlog te winnen.

Je kunt er alles mee verliezen.

Maar mijn ervaring is dat je er alles mee kunt winnen.

Ik heb het gevoel dat ik op een goudader van het leven ben gestuit.

Een manier van leven dat voorbij de eenzaamheid reikt, waar schuld en schaamte niet bestaat, noch goed en fout. Enkel openheid en opluchting.

Want de zin uit de christelijke traditie:

‘De waarheid zal je bevrijden’, blijkt eenmaal geleefd, werkelijk waar.

Waarheidsspreken als levenskunst

Het woord *parresia* verscheen voor het eerst in de geschriften van de Grieken ten tijde van Euripides, rond 400 voor Christus. In onze moderne tijd is *parresia* een belangrijk begrip in het werk van de Franse filosoof Foucault, evenals Willem Aronduus van een homoseksuele geaardheid.

Foucault onderscheidt verschillende manieren van spreken, waarvan *parresia* voor hem het meeste aanzien heeft. Bij *parresia* moet dat wat verkondigd wordt niet alleen de persoonlijke mening van een persoon zijn, de persoon moet zich binden aan deze waarheid, het verplicht de spreker tot iets. Daarnaast moet er sprake zijn van een zeker risico voor de spreker. Dit risico betreft de relatie zelf die het subject heeft met degene tot wie het zich richt. Men moet in het spreken van de waarheid het risico aangaan, in het spel brengen en onder ogen zien dat men de ander kwetst, ergert, boos maakt en bij hem gedragingen uitlokt die tot het extreemste geweld kunnen gaan. U kunt hierbij denken aan een tiran die te horen krijgt van bijvoorbeeld een schrijver of politicus dat zijn manier van handelen slecht en onethisch is en onwenselijk en schadelijk voor het volk. De tiran kan hem gevangen zetten of hem zelfs ter dood veroordelen. Maar het kan ook zoiets simpels zijn als dat u over straat loopt, een groepje jongeren staat er demonstratief harde muziek te draaien en zijn ballorig en u stoort zich eraan. Of u zegt niets omdat u bang bent of denkt 'gaat mij niks aan', of u verbindt zich en spreekt de jongeren aan op hun gedrag. En in dat verbinden zit hem de *crux*. Vaak denken wij in Nederland, ik zeg wat ik denk of voel, en we draaien ons om en vertrekken. We verbinden ons niet werkelijk tot wat we zeggen. De verantwoordelijkheid is namelijk nog niet afgelopen bij het leveren van je waarheid.

Maar hoe doe je dat verbinden? Door nabijheid. In het geval van de jongens je niet enkel te presenteren als de voorbijganger, maar je waarheid te leveren als 'oom, broer, zus, moeder'.

Waarheid spreken heeft geen enkele waarde als je je niet verbindt aan dat wat je zegt. De eerste verbinding is met het zelf. Een pact met jezelf dat je dit levenspad hebt gekozen. Dat je het doet voor jezelf, omdat je niet anders wilt en kunt. In het tweede deel, de verbinding met de ander, is er de zorg voor de ander. Voor de plek waar jouw waarheid landt.

Mijn ervaring is dat waarheidsspreken een enorme intelligentie, gevoeligheid, investering en zorg vergt.

Nabijheid

In Nederland hebben we de waarheid hoog in het vaandel.

Zeggen waar het op staat.

This is me, take it or leave it. Je moet ervoor uitkomen wie je bent en waar je voor staat. Als je dat niet doet ben je een looser.

Ik dacht vroeger altijd waarom zo..

Dat hoeft niet..

Mijn moeder, Havva Oral, is een vrouw van 70, streng gelovig

Hoezo moet ik mijn moeder in haar gezicht duwen dat ik af en toe varkensvlees eet als zij daarmee denkt dat ik voor altijd verdoemd ben..

Hoeft niet..
Daar ben ik van terug gekomen..
Hoeft wel..

Ik ben voor mijn moeder gaan staan en heb gezegd;

'Ik sta bloot tegenover je met al wat ik ben
Pas als je alles over me weet
Heb je het recht niet van me te houden
Maar alleen dan pas
En dat, kan ik heel goed aan
Daar buig ik met liefde mijn hoofd voor
Want dan is het waar,
Daar dorst ik naar.'

Mijn moeder en ik hebben de afgelopen twee jaar parresia beoefend.
Op toneel, toerend door Nederland, België en zelfs tot aan New York, in het bijzijn van
duizenden mensen.
Ik dacht, stel mijn moeder valt om, of ik..
Dan weet zij niet wie ik ben en ik niet werkelijk wie zij is.
Ze heeft geen idee van mijn gevoelswereld, van wat er in mijn hart en ziel omgaat.
En ik weet dat eerlijk gezegd ook niet van haar.
Diegene die mij het leven heeft geschonken kent mij niet daadwerkelijk.
Ik ben opgegroeid in Hengelo. Ik kom uit een conservatief Moslimgezin.
Ik heb het ouderlijk huis met veel strijd verlaten.
Mijn moeder heeft mij geprobeerd uit te huwelijken.
Heeft mij gedomineerd, verlaten, ik had zelfs geen zeggenschap over mijn lichaam.
Al die dingen, het waarom en hoe en wat erachter heb ik zelf ingevuld.
Maar ik heb het haar nooit gevraagd.
Ik heb haar nooit naar haar waarheid gevraagd.
Daar kon ik niet mee leven.

Daarnaast is het zo, dat er onuitgesproken van mij wordt geëist dat ik mij, omdat ik
mij niet houdt aan de tradities waar ik uit voortkom, mijn leven ga leiden in de
periferieën van die traditie.
Onuitgesproken wordt er toch van mij verwacht dat ik mijn plek in de gemeenschap,
mijn geboorterecht, opgeef.
Op zijn minst is het zo, dat ik deze traditie niet mag aanraken, niet mag bekritisieren,
niet mede mag vormgeven voor komende generaties, simpelweg omdat ik de regels
verbreek.
Maar het is van mij.
Ook van mij.
En ik wil het herscheppen, mijn aandeel eraan toevoegen.

Toen ik mijn moeder vroeg of ze met mij mee wilde,
Naar het podium
Tussen honderden mensen die wij niet kennen
Maar een zelf gecreëerde vrije plek
Verschoond van regels en tradities
Een plek dat noch aan haar toebehoort, noch aan mij
Om daar samen de vrije plek, de arena van de waarheid te betreden

Om eens voor eens en voor altijd alles maar dan ook alles uit te spreken
Waarheid te spreken
Zei ze volmondig ja.
Haar mooiste liefdesverklaring aan mij.

Omhoog vallen

We hadden heldere regels opgesteld:
Liefde staat boven alles. Boven religie, boven traditie. Boven alles.
We laten elkaar niet los: Niet Meer Zonder Jou.
Niemand probeert te winnen
Te overtuigen
En.. wellicht het allerbelangrijkste: je blijft staan
Je incasseert, maar je vertrekt niet. Je blijft staan..

De moed die ervoor nodig is om open te spreken, met het risico dat de ander van je
vervreemd, en als dan blijkt dat als je door je angst en verlegenheid heen gaat het
allemaal niet zo blijkt te zijn.. dat je samen nog dichter bij elkaar komt in een nog
vrijer veld is onbeschrijfelijk.

'Alles van waarde is weerloos' zegt Lucebert.
Daar ben ik het hartgrondig mee oneens.
Alles van waarde is het sterkste dat er is.
Het kan worden overschaduwd, moedwillig worden obscuurd, afgemaakt, vernacheld,
kleiner gemaakt, verduisterd, belasterd, vervormd, omgeven door lawaai en ruis..
Maar als we achterom kijken blijft alleen dat over.. Dat wat waarde heeft.
Alles van waarde is als olie op water. Hoe hard je het water ook schudt, uiteindelijk
komt olie altijd naar boven drijven.. net als alles dat waarde heeft.

Omhoog vallen, zo noem ik waarheidspreken
Parresia
Naar waarheid vallen, naar een gezamenlijke plek van waarde vallen, als olie op water.
Alles van waarde het sterkste is dat er bestaat, waarom is waarheidspreken dan nodig?
Omdat de waarheid van het moment je bevrijdt en je meteen op die plek van waarde
doet belanden.
Omdat alles in het keven dan waarde krijgt.

Toch waren er dingen in mijn waarheidspreken met mijn moeder die ik tot het laatst
heb bewaard.
Zoals mijn moeder de waarheid vertellen: dat ik niet geloof. .
In elk geval niet zoals zij graag wil dat ik geloof.
Als ik haar vroeg, wat is het ergste dat ik tegen je kan zeggen?
Was haar antwoord steevast:
'Als je zegt dat je niet in God gelooft kun je me beter doodmaken.
Dan sterf ik.'
Ik heb haar geleid.
Heb het juiste moment afgewacht.

Toen de tijd daar was, tijdens een interview voor Trouw in haar woonkamer, heb ik het onomwonden gedaan.
Nadat de interviewster weg was heb ik doorgestoten.
Niet om haar te kwetsen.
Niet om mijn waarheid aan haar op te dringen en me om te draaien om weg te lopen.
Het was het laatste stukje illusie waar mijn moeder zich aan vasthield.
Het laatste stukje onwaarheid tussen ons.
Ik voelde op dat moment, dat ze rijp was niet te sterven aan het idee dat ik een ongelovige ben.
In ons gesprek daarna, vroeg ik haar waarom het zo erg was, als ik niet zou geloven.
Ik verwachtte een gewoon je moet.
Want vanuit de wij-cultuur waarin ik ben opgevoed is er geen keuze.
Je wordt geboren als moslim, je sterft als moslim. Punt.
Er is geen waarom.
Het is een feit.

Haar antwoord.... ontroerde mij.

‘Volgens mijn geloof,’ zei ze
‘Mag je als ongelovige het paradijs niet in.
En moet je eeuwig branden in het vagevuur.
En ik hou zo ontzettend veel van je,
dat ik je niet wil missen.
Ook niet na de dood.
Daarom.’

In al die tijd dat mijn moeder en ik op toer waren, en het publiek na afloop van de voorstelling vol ontzag en verwondering zich om haar heen verdrong kwamen er steevast een aantal mensen naar me toe met de vraag: ‘Nu je moeder al die tijd met je is opgetrokken en jouw visie heeft gehoord.. Is zij inmiddels veranderd?’
Mijn antwoord was: Nee.
Niemand hoeft zijn overtuiging te verlaten.
Niemand hoeft van het ene naar het andere kamp.
Het doel is om bevrijd te worden in waarheid en samen omhoog te vallen en wilt vertoeven op die grond van waarde, waar moed is, vrijheid, openheid en nabijheid.
Dat is voor mij het meest dierbare bijproduct van waarheidspreken: de ongelofelijke nabijheid die je tot jezelf, tot het leven en tot de ander ervaart.

De waarheid van het moment

Er is geen absolute waarheid.
Maar er is absoluut ..de waarheid van het moment.
De waarheid over een mens.

De waarheid van het moment hoeft niet enkel ruw en grof, kwetsend, beangstigend of ontregelend te zijn.
Soms is het van een ontstellende schoonheid en troost.

Nee Willem Arondéus, U was geen zwakkeling. Alles van waarde is ijzersterk, kan niet worden ontkend en komt ten allen tijde altijd weer boven drijven. Hier zitten we met zijn allen, in de geest van Willem Arondéus. Eindelijk, na jaren een verzetsheld.

De woorden die mij troost geven en een veel dieper beeld van de persoon, of zo u wilt de ziel van Willem Arondéus geven, is een stuk uit een brief die hij schreef aan een vriendin, vanuit de gevangenis, in afwachting van zijn executie:
"Er is alleen verwondering omdat het zo licht is om in liefde van het leven te scheiden, zoo blij is om, wat je achterlaat, zonder bitterheid te gedenken."

Deze zinnen zijn zo dierbaar... Voorbij berusting, voorbij acceptatie.
Dit is verwondering over de eigen gemoedstoestand, het delen van de waarheid van het moment, namelijk dat de waarheid van het moment, en de ware aard van de mens Willem Arondéus, op het moment dat hij wist dat hij zou worden geëxecuteerd er een was van liefdevol afscheid nemen van het leven.

Je weet niet wie je bent en wat je zult doen, wat er omhoog zal komen tot het moment daar is.
Dat wil ik als residu van het leven van Willem Arondéus graag voor het voetlicht brengen.
Dat was deze man, zijn waarheid van het moment in het aanschijn des doods:
Er was lichtheid en liefde... de absentie van bitterheid... blijheid en een diepe, diepe verwondering over dit feit...

Dank u wel.

Nazmiye Oral